Зотов И. Константин Ивановăн илемлĕх меслечĕ / И. Зотов // Тăван Атăл. – 1981. - № 5. – С. 72-77.

Иван ЗОТОВ,
филологи наукисен кандидачĕ

Константин ИВАНОВĂН илемлĕх меслечĕ

Литература критики

ЧĂВАШ ЛИТЕРАТУРИ КЛАССИКĔН илемлĕх меслетне [illegible] сем хушшинче тĕрлĕ ăнланакансем пур. Пĕрисем ăна [illegible] реализм представителĕ теççĕ, теприсемшĕн вăл — çутă[illegible] тительство) туртăмĕн реалисчĕ, хăшпĕрисем тата поэт [illegible] не романтизм еннелле тайăлтарма пăхаççĕ. К. Ивановăн [illegible] меслечĕ пирки çавнашкал тĕрлĕ майлă шухăшласси пур[illegible] совет литературоведенийĕнче XIX ĕмĕрти, çавăн пекех [illegible] хăрсенчи вырăс литератури меслечĕсем çинчен пыракан [illegible] семпе çыхăннă.

Константин Иванов хăйĕн произведенийĕсенче чăваш [illegible] нĕрсĕр те консервативлă енĕсене сивленипе çеç çырла[illegible] пултарулăхĕ вырăс классикĕсен традицийĕсен юхăмĕнче [illegible] Çавăнпа та «критикăллă реализм» ăнлану пирки пыракан [illegible] поэтăн илемлĕ еткерлĕхĕпе те тӳрремĕнех çыхăннă. Унăн [illegible] произведенийĕн — «Нарспи» поэмăн идейăллă-эстетикăллă [illegible] Нарспипе Сетнерĕн чун-чĕрене тытса илекен вăйлă [illegible] этем хăвачĕпе унăн пархатарлă ĕçне мухтакан чаплă [illegible] произведенири тĕп геройсен кăмăл-туйăм саманчĕсемпе [illegible] лĕн çыхăнса сăнланакан çутçанталăк картинисенче палăр[illegible] Çакăнпа поэмăра чăваш халăх пурнăçĕн (чăвашăн çеç те [illegible] хатарлă енĕсене ырласа çирĕплетнĕ пулсан, мулпа [illegible] ылханлă влаçне сивлесе питлесси вара поэтшăн чăваш [illegible] торилле аталанăвăн çав тапхăрĕнче кăларса тăратма [illegible] лайăх обществăллă идеалсене пурнăçа кĕртес хушăри [illegible] пулнă.

Поэма сюжечĕн аталанăвĕнче пурнăçăн лайăх енĕсене [illegible] кăтартасси тĕп вырăн йышăнать, унăн илемлĕх тытăмне [illegible] тăрать. Кунта сĕм авалтанах йăлана кĕнĕ çурхи уяв та, [illegible] кăршăн тар юхтарса ĕçлекен чăваш халăхĕн кулленлĕхĕ те, [illegible] спипе Сетнер пусмăрлăх обществи моралĕпе кивĕ традици[illegible] рĕç кĕрешни те, авторăн тĕнчере пуринчен те вăйлă этемĕ[illegible] илемĕпе хăватне мухтав юрри шăратакан лирикăллă çав[illegible] (отступленисем) те — пурте пурте, кăмăла тытса [illegible]

Поэт çыннăн тахачĕпе ăстăнне, унăн çутçанталăкăн вĕçĕ[illegible] пуянлăхне алла илме тем тĕрлĕ майпа пултарулăх та пур[illegible] нать. Çакă К. Иванов произведенийĕн идейăллă-эстетикăллă [illegible] не палăртса тăрать. Поэмăна вара вырăссен пĕрремĕш [illegible] демократиллĕ революцине путарнă хыççăн, интеллигенци[illegible] пайĕ кăмăлĕпе пусăраннă, вăл этем вăй-хăвачĕ пурнăçри [illegible] лăха çĕнтерессине, пурне те пĕртан праваллă тума пулта[illegible] ĕненме пăрахнă вăхăтра çырать. Этеме, унăн хăватне [illegible] лине поэма авторĕ поэзилле сулмаклă янăракан йĕркесен[illegible] ытти картинăсенче те уççăн çирĕплетет. Произведенире [illegible] илемлĕ Нарспин кулленхи вăр-вар та шеп ĕçне куçа курăнма[illegible] нарлăн çырнă вырăнсем шăпах çавсен шутне кĕреççĕ те [illegible] мĕнле чуна хускатмалла ӳкерçе парать вăл Нарспи ĕçне.

Ирех тăрать, тумланать,
Нарспи ĕçе тытăнать:
Е пурçăн çип илет те
Юрла-юрла тĕрĕ тăвать;
Е çĕлеме ларать те,
Çĕвви шăрçа пек пулать...

Е пир тĕртме ларать те
Выляантарать ăсине;
Е хултăрчă тытать те
Çипне тирет çĕррине;
Е сак çинчи кушакĕ
Питне çăва пуçласан,
Апат хатĕр хăнашăн
Алли-ури çăмăлран...

Нарспин ĕçри çыпăçулăхне çавăн пек сăнлани пысăк ăста[illegible] çырнă реализмлă поэзин паха тĕслĕхĕ пулса тăрать. Çав картинă[illegible] К. Иванов çын хавхаланса ĕçленĕ самантсенче хăйĕн ăс-хакăл[illegible] циаллă пурнăçĕн тĕшшине туллин палăртать текен философи[illegible] рăн шухăша илемлĕх меслечĕпе уçса панă. Эппин, поэт, ĕç [illegible] кирек хăçан та савăнăç кӳтĕр тесен, вăл ирĕклĕ пулмалли [illegible] туйтарса калать.

...пысăк ăсталăхпа сăнласа кăтартнин ...ĕçне! вулакан çав картинăра паянхи со... те питĕ кирлĕ пахалăха — этеме пур... ...ĕсчен ĕçченлĕх чăн-чăн илем кӳнине ку... ...ӳллен-кунхи тăрăшулăхпа тимлĕхсĕр ĕç... Çĕнĕ пурнăç тăвакан совет çыннисем... ...творчествăлла хастарлăхне нихçанхинчен ...рсе пыни питĕ кирлĕ. Çакна эпир пурă... ...вăхăт, пирĕн ума Коммунистсен пар... правительстви лартнă калама çук пысăк ...лаççĕ. Çакăн пек шухăш патне илсе çи... ...поэзийĕн классикĕ хăйĕн вилĕмсĕр «Нар...

...пултарулăхĕнче чăваш халăхĕ хăйĕн кул... туса пынă йĕри-тавралăхри çутçанталă... сăнласа кăтартни те тĕп вырăн йышă... ...Нарспи» поэмăра çеç мар, «Ешĕл вăрман ...кунне», «Килсе çитрĕ кĕркунне» сăвă... ...ни палăрать. Тăватшар йĕркен çырнă ...айккинче» ятлă икĕ сăвăра поэт çут... ...рлĕ пулăмсен килĕшӳллĕ çыхăнăвĕнчен ...лă илемĕн реализмлă картинисене куç тăратать, çакăнпа пĕрлех лирикăллă ...италăк илемĕн килĕшӳлĕхне чуна хыв... ...нехи кăмăл-туйăмне пысăк ăсталăхпа çыр... Çав çутă савăнăç туйăмне вăл тулашри ...иртекен пулăмсене чĕрĕлĕх кӳнипе, ...и, вĕсене чунлă пек курнипе уçса па...

...мĕнпур çут тĕнче
..., сикет, савăнать.

...тĕрĕс сăнласа кăтартнă К. Иванов çут... ...рхи кунсенче пулса иртекен улшăнусене. ...поэт пурнăçра пулса иртекен улшăнусем, ...арнине сăнакан лирикăллă герой шухăш... ...чен чи кирлине палăртса хăварма май ту...

...айăк сассинчен
...ĕрет чĕрене.
...рти кайăксем
...инĕс леш енне.
... йывăççем
...ирĕ тумтирне.

...инĕ произведенисемпе вĕсенче пурнăçри ...ăнласа илес тата сăнласа кăтартас прин... ...в пултарулăхĕшĕн «реализм» ăнлану пу... ...ăхи çинчен пĕтĕмлетсе калама май па... ...пĕтĕмлетӳ поэт произведенийĕсен содер... идейăпа эстетика тĕлĕшĕнчи тĕллевĕпе ...ать. Вĕсенче чăваш халăх пурнăçĕн кĕретех ...мпе традицийĕсене сăнласси тĕп вырăн ...ипе пĕрлех К. Иванов çав вăхăтри чăваш ...тер енĕсене кăтартса парассине те айккин..., чăваш обществине халăх кунçулĕпе унăн ...торилле аталанăвне пайтах сиен кӳрекен ...акциллĕ йăла-йĕркесен танатинчен хăта... тытса пырать.

...пчевçĕсем К. Иванова çутлăх реализмĕн ...теме пăхаççĕ. Анчах çак шухăшпа та ..., мĕншĕн тесен çутлăх реализмĕ пурин... феодализма, унăн культурипе тĕн-тĕшмĕш ...ритикленипе, çамрăк çынна, хăйĕн çĕршы... гражданинне вĕрентсе ӳстермелли про... ...рса тăратнипе палăрнă. К. Иванова илсен, ...лăхĕ умне империализм тапхăрĕнче тухса ...оне уçса панă. Ку вăхăтра чăваш интел... ...лта пыракан пайĕ халăха çутта кăлар... ...ипе çеç хĕн-пусмăртан хăтарма май çук..., вĕсем пуç пулса тăракан классен пред... хăйсен класс тĕлĕшĕнчи çăмăллăхсене пурпĕр упраса хăварма тăрăшнине пĕлнĕ. Паллах, К. Иванов та çавна ăнланмасăр пултарайман. Ăнсăртран-и, эппин, вăл вырăссен «Вăранăр, тапранăр!» революциллĕ юррине чăвашла куçарнă! Ăнсăртран-и Нарспипе Сетнер пурлăх тĕлĕшĕнчи танмарлăх хăйсене мăшăрланса пурăнма чăрмантарнă пĕртен-пĕр сăлтав пулнине ăнланса буржуалла йĕркесене, укçа-тенкĕ влаçне хирĕç кĕрешĕве тухаççĕ! Паллах, çук. XVIII ĕмĕрти çутлăхçăсем (просветительсем) «ăстăнлăх патшалăхĕ» туса хурас пирки ĕмĕтленсе шухăшланă. К. Иванов пултарулăхĕнче вара буржуалла цивилизацие идеализацилении тĕсĕ-палли те çук. Пачах урăхла, унăн произведенийĕсен тĕп пафосĕ чăваш ялĕсенче çирĕпленнĕ буржуаллă йĕркесемпе килĕшме пултарайманнинче уççăн сисĕнсе палăрса тăрать.

ХАЛĔ ÇАК ЫЙТĂВА татса памалла: мĕнле-ха К. Иванов хăйĕн произведенийĕсенче реализм принципĕсене çирĕплетсе çав илемлĕх меслечĕн çӳллĕшне çĕкленнĕ! Кунта каллех ĕнтĕ вырăссен классикăллă литератури патне таврăнма тивет. Вырăс литературин историйĕ ун чи пысăк çитĕнĕвĕсем халăх пурнăçĕн чи кирлĕ *енĕсене хăйĕн тапхăрĕнчи малта пыракан тĕнчекурăм* çӳллĕшĕнчен тĕрĕс те нумай енлĕн сăнланин результачĕ пулнине кăтартса парать. Пурнăçа тĕрĕс те тарăннăн çутатнă çул çинче çеç XIX ĕмĕрти вырăс литератури тĕнче литературин аталанăвĕнче ертсе пыракан вырăн йышăннă. Çакна чи паллă реалистсем—Пушкин, Гоголь, Гончаров, Тургенев, Достоевский, Толстой хăйсен каланă шухăшсемпе вĕсен творчестви, классиксен литератури эткерлĕхĕн çитĕнĕвĕсене пĕтĕмлетнĕ вырăс революционер-демокрачĕсен теориллĕ ĕçĕсем уççăнах çирĕплетсе хăвараççĕ. Сăмахран, аслă вырăс писателĕсен произведенийĕсенчи реализм никĕсĕ çинчен М. Пришвин тĕп-тĕрĕс хак парса каланине илсе те аса илмесĕр иртес килмест. «Илемре мар, тĕрĕслĕхре çеç аслă писательсем хăйсен чи чаплă произведенийĕсем валли хăват тупнă,—хавхаланса çирĕплетет вăл. —Чăнлăха çавнашкал ачалла айванлараххăн паранса йышăнни, художник тĕрĕслĕх аслăлăхĕпе вĕçĕмсĕр килĕшни пирĕн литературăра пирĕн реализма çуратнă; çапла, çакăнта пулать пирĕн реализмăн тĕшши: ку вăл художник тĕрĕслĕхĕпе чун-чĕререн паранса йышăнни».

Чăваш халăх пурнăçне сăнласа кăтартас ĕçре К. Иванов аслă вырăс писателĕсем никĕслесе çирĕплетнĕ илемлĕх принципĕсене тĕпе хунă. Вăл хăйĕн поэзийĕнче чăваш пурнăçĕпе йăлин чăн картинисене нумай енлĕн уçса парать, обществăпа килйышри укçа-тенкĕ хуçшăнăвĕсене тата халăх пусмăрçисене çивĕччĕн критиклет, халăх ăстăнĕ вăраннине тата Нарспипе Сетнер килйыш пурнăçĕнчи хытса ларнă кивĕ йăласене хирĕç кĕрешнине сăнласа кăтартать. Çаксем пурте К. Ивановăн реализмлă искусствин вăйĕпе эстетикăллă илĕртӳлĕхĕ çинчен калаççĕ.

Поэт хăйĕн сăввисенчех чухăн чăваш хресченĕсен интересĕсене, шухăш-кăмăлĕпе ĕмĕчĕсене палăртнă, вĕсене хӳтĕленĕ. Шăпах çакна куратпăр та эпир «Выçă аптранăскерсемпе» «Хальхи самана» сăвăсенче. «Выçă аптранăскерсем» сăвва юмах формипе çырнă пулин те, унта чăн пурнăç картинисем—ялти чухăнсен калама çук тертлĕ пурнăçĕ, çиме çуккипе асапланакансен хăрушă инкекĕпе йывăр хуйхи-суйхи—витĕмлĕ сăнланса юлнă. К. Иванов кунта выçăпа хăрăнса, кĕлмĕçленсе, çын куçĕнчен пăхса пурăнакан чухăнсен хĕн-хурлă шăпин тискер чăнлăхне, унăн пĕтĕм тӳнтер енĕсене чăнчăн реалистла çырса кăтартать. Пурнăçа кăштах та пулин çăмăллатас, astivse курмалăх çăкăр ĕçлесе тăвас тесе, чухăнсем ушкăнĕ-ушкăнĕпе, ялĕ-ялĕпе тăван вырăнсенчен ют çĕрсене туха-туха каяççĕ, анчах лере те вĕсене сĕтĕрĕнчĕк пурнăçпа выçă вилĕмсĕр пуçне нимĕн ырри те кĕтмест. Вата мучи, хăйчикки çутинче

ҫăпата хуҫса ларнă май, мăнукне чухăн чăваш хресченĕсен чамасăр тертлĕ пурнăҫĕн сехрене хăпартакан картинине уҫса парать:

—Ҫапла, ачам, выҫăхсан,
Ҫын тухать ҫав ухмаха.
Хăшĕ, ҫиме пулмасан,
Тухать вăрă-хураха;
Хăшĕ, Иван ухмах пек,
Курак ҫиет аташса;
Хăшĕ, сăрă тукмак пек,
Вилсех каять выҫăхса.

Поэт сăвăра чăваш хресченĕн нимĕнле чăтăм та юлманнине кăтартса парать. Вăл ĕнтĕ халь тесен халь пусмăрҫăсемпе кĕрешме кайма хатĕр:

—Илĕп ҫĕҫĕ, пуртăма,
Чĕнĕп пĕрер юлташа,
Кайăп юта, вăрлама...
Ан асăнăр чăваша.

Чухăн хресчен хăйĕн тăшманĕсене вилесле курайми пулса ҫитнĕ, анчах нишлĕ пурнăҫран, пусмăрпа правасăрлăхран хăтăлмалли чăн-чăн ҫула пĕлмест-ха. Пĕчченшерĕн, уйрăмах тата вăрă-хурахла кĕрешни, патша тытăмĕпе пусмăрҫăсем ҫаратса кĕлмĕҫе хăварнă ҫынсене, паллах, ҫавнашкал хăрăнчăк пурнăҫран ҫăлма пултарайман.

Чĕмпĕрти чăваш шкулĕ хĕрĕх ҫул тултарнă ятпа ҫырнă «Хальхи самана» сăвăра К. Иванов тăван халăх пурнăҫĕн нумай енĕсене сăнласа кăтартать. Ытла та ним савăнăҫсăр кунсемпе тулса ларнă чăваш хресченĕн кунҫулĕ: «ĕмĕр иртнĕ ĕҫ ҫинче» пулин те, вĕсен тырă пулман ҫулсенче выҫă ларма, тăраниччен ҫисе курмасăр тертленме тивет. Чухăнлăхпа выҫлăхсăр пуҫне халăх ăстăнне тĕн-тĕшмĕш йăли-йĕркисем те пайтах анкă-минкĕлентернĕ, унăн чун-чĕринче киреметрен хăрас, ăна чуралла пуҫҫапса пурăнас туйăмсене амалантарнă. Анчах ку пĕтсе-тĕпленсе пырать ĕнтĕ: чăваш халăхĕн ҫамрăк ăрăвĕ прогрессивлă шухăш-кăмăллă вырăс интеллигенцийĕ пулăшнипе малта пыракан культурăпа пĕрлешес, вĕренсе ҫутта тухас ҫул ҫине тăнă.

«Хальхи самана» сăвăра К. Иванов чăваш халăхĕн ĕлĕкхи, ҫав тапхăрти тата малашнехи пурнăҫĕ ҫинчен калать, анчах пуринчен ытла ăна хăй пурăнакан вăхăтпа малашлăх шухăша ярать:

Йывăр кунсем килчĕҫĕ,
Выҫлăх ҫулсем ҫитрĕҫĕ.
Ҫĕрĕ тăвăр, тыр ӳсмест,
Тăранма та ҫитеймест.
. . . .
Чăваш! сана ун чухне
Мĕн пит асна килет-ши?
Мĕн пит чунна хĕсет-ши?
Савăнăҫ-и, куҫҫуль-и
Сан куҫăнта куҫ тулли?

Чăваш халăхĕн кунҫулĕ тем тери йывăр пулнă пулин те, поэт унăн ҫутă пуласлăхне шаннă. Сăвăра мал ĕмĕтлĕх туйăмĕ туллин тапса тăрать, куна ăнланмалла та: К. Иванов халăхра пурнăҫа урăхла йĕркелесе ярассишĕн, пусмăрпа правасăрлăха тĕп тăвассишĕн кĕрешес туйăм вăй илсе ҫирĕпленнине курмасăр пултарайман, «Самани те улшăнĕ, урăх ҫулпа утрăмăр», тет хăюллăнах лирикăллă герой. Халăхăн ҫутă малашлăхне шанса тăни сăвăн идейăллă-эстетикăллă содержанине палăртать, чухăнлăхпа выҫлăхран ҫăлăнас пулсан, кĕрешме кирлине ăнланса илнĕ чăваш хресченĕсен историлле практикипе килĕшсе тăрать.

К. Иванов лирикăллă произведенисем нумаях ҫырайман, апла пулин те вăл тума ĕлкĕрнĕ ĕҫсем чăваш поэзийĕшĕн питех те пысăк пĕлтерĕшлĕ. Унăн сăввисенче хăйĕн кунҫулне ҫĕрĕҫĕпе ҫыхăнтарнă чăваш [illegible]
сен тĕнчетуйăмĕ нумай енлĕн те туллин [illegible]
рать. Вĕсем халăхăн историлле практикипе, [illegible]
картинисем ĕҫҫыннисен тĕнчекурăмĕ пĕр [illegible]
сыпăннă. Ҫаксем палăртса тăраҫҫĕ те ĕнтĕ [illegible]
лирикин ҫĕнĕлĕхпе реализмлă тĕшшине.

Чăваш литератури классикĕн эпикăллă [illegible]
лĕ открытийĕсем татах та пысăк. Поэзи [illegible]
ăна тăван халăх пурнăҫĕпе ҫыхăннă темăсен [illegible]
уҫса пама, икĕ ĕмĕр чиккинче — буржуаллă [illegible]
тиллĕ революци тапхăрĕнче йĕркеленнĕ [illegible]
рактерсен нумай тĕрлĕ енĕсене пĕрлештер[illegible]
илемлĕ сăнарсем тума пулăшнă. халăх юма[illegible]
ҫырнă «Икĕ хĕр» сăвăллă юмахĕнче К. Иванов
халăхĕшĕн ҫеҫ мар, пĕтĕм этемлĕхшĕн те [illegible]
рĕшлĕ питĕ кирлĕ социаллă проблемăна [illegible]
Ҫамрăк поэт кунта ҫынсен ăстăнĕпе шухăш-туйăм[illegible]
тенкĕ тытăмне пăхăннă, этем тивĕҫлĕхĕсене [illegible]
кура виҫĕ тĕнчере таса мораль тĕрекĕсем [illegible]
нине, ҫывăх тăвансемех тăшмансем пулса [illegible]
ласа кăҫартнă.

«Тимĕр тылă» балладăра та сĕмсĕрлĕхпе [illegible]
сăнласа кăтартнă, анчах кунта ҫемьери деспот[illegible]
сен чунсăрлăхне идея тĕлĕшĕнчен ҫĕнĕлле, [illegible]
юмахринчен анлăрах уҫса панă. Ҫын шучĕпе [illegible]
ирĕксĕрлесе пурăнас никĕс ҫинче йĕркеленнĕ [illegible]
ра пусмăрҫăсен иерархийĕ хуҫаланать: пĕчĕкрех [illegible]
семпе хуҫасем — чухăнсене, вăтам пуянсем [illegible]
семпе чухăнсене пусмăрлаҫҫĕ, чи ҫĕрме пуянне[illegible]
вĕсене пурне те хăйсен аллинче тытаҫҫĕ. «Тимĕр [illegible]
балладăра деспотла хунямăшĕ ҫамрăк кинне [illegible]
йĕрлесе вĕлерет. Анчах произведенире ҫав [illegible]
карчăка хăйне те эксплуататорла обществăри [illegible]
йĕркесене символласа кăтартнă тимĕр тылăпа [illegible]
тăкать. Ҫапла вара К. Иванов пусмăрпа укҫа-тенкĕ
че тытăнса тăракан, ҫынсем хушшинчи лайăх [illegible]
сене шĕкĕ пек кишĕклесе аркатакан самодер[illegible]
капитализм йĕркине хăюллăн та ҫивĕччĕн питлет[illegible]
хурпа пусмăр тĕнчинче ҫыншăн ҫын — тискер [illegible]
кен кашкăрла закон хуҫаланать. Ҫавăн пек «Тимĕр ты-
лă» балладăн тĕп идейисенчен пĕри. Чăваш [illegible]
чылай пысăк пайĕн ăстăнне ҫав-ҫавах минретсе [illegible]
тĕн-тĕшмĕше критикăлени те кунта пысăк вырăн [illegible]
нать.

Пусмăр тытăмĕ, правасăрлăх, тĕн-тĕшмĕш йăлисем
ĕненӳ — акă мĕнре пулнă чăваш халăхĕн чунне [illegible]
те йывăр чул пек пусарса тăнă тĕп инкексен сăлтавĕ.
Поэт ҫав киревсĕр йăласен тискерлĕхне питĕ [illegible]
те чăн-чăн реализм стилĕпе сăнласа кăтартнă, [illegible]
ĕҫҫыннисен ăстăнĕнче реализмла ăнланулăха вăратса [illegible]
илтерме пулăшнă.

К. Иванов ҫырнă эпикăллă произведенисен тем[illegible]
чăваш халăх пурнăҫĕн картинине ҫеҫ вырнаҫмасть, [illegible]
кă хăех унăн обществăллă-политикăллă таврашне [illegible]
анлă пулни ҫинчен калать. «Тăлăх арăм» балладăра [illegible]
империалистсем пуҫарса янă вăрçă ҫынсене [illegible]
инкекпе вилĕм кăна кӳнине ҫырса кăтартнă. Ҫапла [illegible]
поэт хăйĕн произведенийĕнче пĕтĕм этемлĕхе [illegible]
проблема кăларса тăратнă.

XX ĕмĕр пуҫламăшĕнче ҫĕр чăмăрĕн тĕрлĕ [illegible]
сенче империализм вăрçисем сике-сике ҫтухаҫҫĕ. [illegible]
Российи хăйĕн экспансионистла тĕллевĕсене пурнă[illegible]
шутпа Инҫет Хĕвелтухăҫĕнче тепĕр тискер вăрăкурт
—Ази материкĕнчи ют территоррисене туртса [illegible]
хапсăнакан Япони империализмĕпе тытăҫса [illegible]
вăрçăра Российăн мăшкăл курса парăнма тивет. [illegible]
лăх техникăпа экономика тĕлĕшĕнчен юлса пыни [illegible]
ша генералĕсен айванлăхĕпе сӳрĕклĕхĕ халăхшăн [illegible]
ма ҫук хакла ларать: ĕҫҫыннисене йывăртан йывăр[illegible]
кек килсе ҫапать, питĕ нумай салтак вăрçă хирĕнче [illegible]

...рисем килĕсене ĕмĕрлĕх уксах-чăлах ...е тавранаççĕ.

...чăкла (захватчикпа) вăрçăсем чăваш ... Российăри ытти халăхсене те пайтах ...уша кунине, вĕсене вĕçĕ-хĕррисĕр пы... ...кернине балладăра витĕмлĕ кăтартса ...ăн реализмĕ уйрăмах сарлакан палă... ...ăш пулмасть. Асăннă произведенире ...ним шиксĕр те паттăррăн çапăçакан ...лĕ хушăрах унăн халăх сăмахлăхĕнчи ...а хăварнă. Балладăн реализмĕпе пур... ...мен пафосĕ чăваш хĕрарăмĕсен тыр... ...уй хирти кулленхи ĕçне-хĕлне, юратнă ...çамрăк хĕрарăмăн йывăр хуйхи-суйхи... ...не сăнласа кăтартнă картинăсенче уй... ...ăнеççĕ. Произведенири ĕçсем вăрçăн ...не хăй ĕнси çинче тӳссе ирттерекен ха... ...е иртнĕн туйăнаççĕ.

...мула хапсăнни çынсене этем нĕрĕнчен ...тискерлетсе яни поэт çырса пĕтерме ...Шуйттан чури» трагедире сулăмлăн па... ...дне те К. Иванов, маларах асăннă сă... ...ăсем пекех, чăваш халăх юмахне тĕпе ...ăна çынсен мĕнпур пархатарлă та ... ним шелсĕр вараласа, таптаса, лап... ...эксплуататорла обществăн хăрушла ...млĕрех уçса пама кирлĕ пулнă. Траге... ...ăншăн хирĕçсе кайнă икĕ тăван — Пи... ...пĕр-пĕриншĕн усалтан та усал тăш... ...ăнине тĕлĕнмелле ăста кăтартса пама

...ăй вĕлерне Шăллĕн укçи-тенкине ...л мăнкăмăллăн та сĕмсĕррĕн хавасланса

...пит кирлĕччĕ?
..., — акă вăл!
...мул та пур,
...х мĕн кирлĕ?
...ăл манăн вăл,
... эпĕ вăл!

...ĕнче XIX ĕмĕр вĕçĕпе XX ĕмĕр пуçла... ...лемсе çитнĕ буржуалла йĕркесем çем... ...çыхăнусене аркатса вĕсене укçа-тенкĕ ...инче тытăнса тăракан тăваççĕ. Килйыш... ...çыхăнусем çапла арканни К. Иванов ...не илемлĕх тĕлĕшĕнчен питех те тĕрĕс ...юлнă. «Шуйттан чури» трагедире мул... ...фанатикла çăткăнланнине ăнсăртран ...н, çакăнпа вăл чăваш халăхĕн кулленхи ...жуалла хутшăнусем çирĕпленсе пынине ...хăйĕн произведенийĕпе самодержави... ...тапхăрĕн ирсĕр енĕсенчен пĕрне — ук... ...пуйса каяссишĕн çăтлăхланнине хирĕç ...К. Иванов пĕтĕм этемлĕхшĕн пысăк пĕл... ...мăна çĕкленине, ăна тишкерсе хак парас ...тĕнче литературисен классикĕсен па... ...тса пынине пĕлтернĕ. Анчах та ку вăл ...спир, Пушкин тата ытти классиксем ка... ...пĕр хут тавăрнине пĕлтермест. Мулпа ...ррĕн хапсăнакан социаллă типăн кашни ...ртах хăйне майлă çĕнĕлĕхсем пулаççĕ, ...ем хăйсен нацилле енĕсемпе те уйрăлса ...и Баронĕн Шекспир Шейлокĕннипе пĕ... ...ем пĕр пек пулин те, вăл Шейлокран ...кирлĕрех енĕсемпе уйрăм пулни курă... ...Пушкин, хăй умĕн чылай малтан пурăн... ...рпа шутласан, хăйĕн хыткукар та çăткăн ...çĕнĕ историлле тапхăрта тата нацилле ...че сăнласа кăтартнинчен килнĕ. К. Ива... ...Шуйттан чури» трагедине Российăри проле-тариатăн революциллĕ кĕрешĕвĕ вăй илсе, сарăлса пынă вăхăтра çырнă. Ку тапхăрта укçа-тенкĕ влаçĕн аркатуллă вăйĕ, унччен ытти мĕнпур тапхăрсемпе танлаштарсан, нихçанхинчен те вирлĕрех палăрма тытăннать. Çавăнпа чăваш поэчĕн трагедийĕнчи характерсем те империализм вăхăтĕнчи буржуалла хутшăнусем хĕтĕртнипе калама çук синкерлĕ ĕç тăвасси патне çитеççĕ.

Трагеди тепĕр кирлĕ енне те палăртса хăвармалла. К. Иванов кунти персонажсенчен пĕрин (Шăллĕн) чунчĕринче этем совеçĕ вăраннине çырса кăтартать. Вилес умĕн вăл укçана хапсăнни хăйсен куçĕсене суккăрлатнине, çакă хăйсем тунă питĕ нумай преступленисен сăлтавĕ пулнине тинех ăнланать:

Мĕнле эпир çынсемччĕ?
Укçашăнах çунтăмăр.
Ылтăн-кĕмĕлшĕн çунса,
Çынна тĕрлĕ хĕстерсе,
Çынна йĕртсе-макăртса
Пуçтартăмăр пуянлăх
Хамăр ырă курасшăн.

К. Иванов хăйĕн трагедийĕнче этем чун-чĕрине тарăннăн сăнласа кăтартма пултарнă: вилекен Шăллĕ Пиччĕшĕпе хăйĕн çăткăнлăхĕпе хăрушă ĕçĕсем нимĕн тума та кирлĕ пулманнине йăлтах ăнласа илет. Пусмăр тĕнчинче, темле пуян пулсан та, йĕркеллĕ, канăçлă, лăпкă пурăнма шанчăк çук, мĕншĕн тесен кирек хăш самантра та теприн тискер алли сана хăвна та, Пиччĕшĕ Шăллĕне вĕлернĕ пекех, тĕп тума пултарать. Вилекен Шăллĕ пурнăç этемшĕн темле пуянлăхран та хаклине, ăна нимĕнле укçапа та сутăн илме çуккине ăнланать. Вăл укçи-тенкине тытса илесшĕн хăйсем макăртса, куççуль тăктарса çаратнă е вĕлернĕ çынсен хуйхи-суйхипе асапне хăй вилес умĕнхи асапланăвĕ урлă ăша хывать. Хăй кĕç-вĕç вилессине пĕлсе, вăл çынсене хирĕç тунă усал ĕçĕсемшĕн чĕререн ӳкĕнет. Шăллĕн монологĕпе поэт хăйĕн геройне вулакан умне унăн ĕлĕкхипе хальхи пурнăçне кăларса тăрататать, этем чунĕн диалектикине. чăн-чăн художник чунĕпе туйса чи йывăр самантсенче сăнласа кăтартать. К. Иванов трагедийĕнче укçа-тенкĕшĕн, мулпа пуянлăхшăн фанатикла çăткăнланни çынна çын шутĕнчен кăларса чи хăрушă преступленисем тутарнине питĕ витĕмлĕ те ĕненмелле кăтартса панă. Кунпа пĕрлех вăл хăйĕн произведенийĕпе çынсене пĕтĕм буржуаллă строй тытăмĕ тĕрек парса тăракан тасамарлăха сивлеме хистет, çынсем хушшинчи чăн-чăн ырă çыхăнусене çирĕплетме чĕнет.

3

К. ИВАНОВĂН классикăллă «Нарспи» поэминче чăваш *халăхĕн икĕ ĕмĕр чиккинчи пурнăçĕн паллă* енĕсем чăн-чăн художника тивĕçлĕ пысăк ăсталăхпа сăнланса юлнă. Халăх пурнăçĕпе йăли-йĕрки, кулленхи ĕçĕ-хĕлĕ, ĕмĕчĕ-шухăшĕсем, тĕп геройсен кăварлă юратăвĕпе хуйхи-суйхи, домостройла йĕркесемпе пуясшăн выçлăхланнине сивлени, пурнăçăн лайăх енĕсене поэтикăлла çĕкленӳпе çирĕплетни—çаксем пурте поэмăри сăнарсемпе картинăсенче яр-уççăн палăрса тăраççĕ. Произведенире геройсен класс тĕлĕшĕнчи танмарлăхĕнчен, Михетерпе Тăхтаман пуянсем ялта пурне те пăхăнтарасшăн, хăйсен куçĕнчен пăхтарасшăн antăлниннчен килнĕ хирĕçӳсене питĕ лайăх кăтартса панă.

XIX ĕмĕр вĕçĕпе XX ĕмĕр пуçламăшĕнчи тĕнче литературинче халăх массисен пурнăçне, йăли-йĕркипе кулленхи ĕçне-хĕлне тарăннăн сăнлакан поэтикăллă произведенисем нумаях мар. Шăпах çавсен шутне кĕрет те К. Ивановăн «Нарспийĕ». Поэмăри нумай вырăнсенче хура тара ӳксе тырпул ӳстерекен Силпи çыннисен кулленхи ĕçне-хĕлне чуна хускатмалла çырса кăтартнă. Акă çавăн пек картинăсенчен пĕри:

Чăваш кĕпи улача,
Хир варринче кăн-кăвак.
Ĕçчен чăваш вăкăр пек,
Юрла-юрла ĕç тăвать.
Тăрать шурăмпуçĕпе,
Ирех хире вăл тухать.
Кăшт-кашт апат тăвать те
Çутă çава вăл йăтать.

Халăхăн ĕçне-хĕлне сăнлани поэмăн идейăллă-эстетикăллă тытăмĕнче пысăк вырăн йышăнса тăрать. Çапла вара ытарайми илемлĕ поэтикăллă картинăсем урлă К. Иванов *халăх ĕçĕн аслăлăхĕ çинчен хăйĕн философиллĕ* шухăшсемпе идейисене çирĕплетсе калать. Халăх массисем тулли сĕткен тапса тăракан пурнăçăн пĕлтерĕшĕпе содержанине, этем илемĕн идеалĕсене çынна ырлăхпа пархатар кӳрекен ĕçре курнă, çыннине те çавăн тăрăх хак панă. Халăх ĕçлемесĕр ырă курса пурăнасси çинчен шухăшлама та пултарайман. Вăл «юлнă ĕç çине юр çунине», «кахал çын пахчари катемпие те тăманнине» аван пĕлнĕ. Пурнăçшăн кирлĕ пулни ăна çĕре, «алран кайми аки-сухине» юратма вĕннĕ, хистенĕ те. Çав идейăсем поэмăри чăваш çынисен, уйрăмах Нарспин ĕçне-хĕлне ытармалла мар юратса сăнланă картинăсенче лайăх палăраççĕ.

К. Иванов поэминче хĕрарăмăн капитализм саманинчи ытла та тертлĕ пурнăçне çав тери витĕмлĕ ӳкерсе кăтартнă. Çав историлле условисенче хĕрарăм пĕртанлăхĕшĕн кĕрешесси эксплуататорсемпе - империализмăн реакциллĕ тытăмне урса кайсах хӳтĕленĕ самодержавие хирĕç пĕтĕмĕшле кĕрешессин уйрăлми пайĕ пулса тăнă. Паллă ĕнтĕ, хĕрарăмсене пурнăçри чи кирлĕ правасемпе пĕр ирĕклĕх те паман обществăра тискер йĕркесем çирĕпленсе пыраççĕ. Çапла вара çемьепе йăлари пурнăçăн нĕрсĕр енĕсене çырса кăтартнипе К. Иванов эксплуататорсен обществин никĕсĕсене чĕтретет, вĕсене хăюллăн сивлесе критиклет. Анчах «Нарспи» поэмăн реализмлă пахалăхĕ кунта кăна мар. Этеме чуралла пусмăртан ирĕке кăларас тĕллевпе тĕп геройсем çемьепе йăлари кивĕ йĕркесене хирĕç килĕшейми кĕрешнине кăтартса парасси — акă мĕнре çак чаплă произведенин тĕп шăнăрĕ.

Хĕрарăмăн обществăри танмарлăхне çирĕппĕн протестлекен илемлĕ те çутă чунлă, çепĕç те ырă кăмăллă, ĕçре яланах çыпăçуллă та маттур Нарспи тĕнче литературинчи хĕрарăм сăнарĕсен чи лайăх шайĕнче тăрать. Çакă чăваш классикĕ унăн характерне пурнăçри тĕрлĕ лару-тăрура тата пысăк ăсталăхпа уçса пама пултарнинчен килнĕ. Нарспи кулленхи ĕçре те, тус-тантăшĕсем хушшинче те, хăйĕн пурнăçне чунĕ ыйтнă пек йӳнеçтерессишĕн кĕрешнĕ чухне те, юратнă Сетнерне тĕлпулнă самантсенче те, телейсĕр шăпи çине килсе тиеннĕ вĕçĕ-хĕррисĕр хуйхăпа асапланнă е хăйсен ырлăхĕпе хĕрĕн ырлăхне пуянлăхра çеç куракан ашшĕ-амăшĕпе тавлашнă вăхăтра та вулакан умне чун ытарайми тулли илемĕпе тухса тăрать.

Хăйĕн произведенийĕсенче аналитикăллă принципа çирĕплетни — К. Иванов пултарулăхĕнчи пысăк çитĕнӳ. Чăваш поэчĕ халăх пусмăрçисен тискерлĕхне кăтартса панă чухнех социаллă детерминизм вăйлă сисĕнет. Эксплуататорсен обществин тӳнтер енĕсене, тăванлă-хурăнташлă тата пĕр килйышри çынсем хушшинчи чипер йĕркеллĕ çыхăнусем арканнине сăнланă май, К. Иванов пĕтĕм обществăри пăтрашулăхăн сăлтавĕсене уçса пама тăрăшать. Вăл çынсен шухăш-кăмăлĕпе ĕçĕ-хĕлĕ («Икĕ хĕр» сăвăри ашшĕн, «Шуйттан чури» трагедири Пиччĕшĕн, «Нарспири» Михетерпе Тăхтаманăн) вĕсен *обществăри, класс тĕлĕшĕнчи вырăнĕнчен килнине* кăтартать. Асăннă персонажсен ĕçĕсене поэт вĕсем хăш класс çыннисем пулнине кура хаклать. Мĕншĕн-ха Михетер Сетнер ăна ним усал та тум[illegible]
тĕрлĕ те мăшкăллама, ăна хĕнем[illegible]
Поэт çак ыйту çине поэмăра Сил[illegible]
хитерпе çыхăннă пур картинăсенче [illegible]
парать. Улпут-хуçасемпе буржуисем [illegible]
сĕмсĕррĕн хуçаланакан пурнăçра [illegible]
тĕрĕсе тухать, хăй мĕн тăвас те[illegible]
мĕншĕн тесен влаçсем ăна хăйсен [illegible]
ла вара Михетер ытлашши иртĕх[illegible]
тен мăшкăлласа ăна тем тĕрлĕ те [illegible]
пĕтересси унăн обществăри вырă[illegible]
сен влаç хӳтĕлекен пайне кĕнĕрен [illegible]
Михетер характерĕнчи хаярлăхпа усал[illegible]
йĕнчен, вăл çапла çуралнинчен килмен, [illegible]
тăмĕ, класс факторĕсем услови туса [illegible]
кал пулса кайнă. Çапла вара К. Иванов [illegible]
психологиллĕ анализ ăсти пулнă, эксплуат[illegible]
ствăн çырман законĕсем (разделяй и [illegible]
нипе тискерленсе кайнă этемĕн чун-чĕрин[illegible]
нă. Пуянçен класĕ чăваш обществин чи [illegible]
хаяррăн пусмăрласа пурăнни çинчен [illegible]
социаллă усаллăхăн сăлтавĕсене ăнланса [illegible]

Социаллă детерминизм, — урăхла [illegible]
рактерĕ мĕнле йĕркеленесси ăна хупăр[illegible]
общество сийĕнчен, пурнăç условийĕсенчен [illegible]
та илсе сăнласси, — Нарспи ĕçĕсене кăтарт[illegible]
лайăх сисĕнет. К. Иванов Нарспие пурн[illegible]
лару-тăрусене, тĕрлĕ çынсем хушшинче [illegible]
çавна май унăн ăс-кăмăлĕпе шухăш-туйăм[illegible]
лĕн уçса пама пултарнă. Хăйĕн ăраскалсăр [illegible]
шухăшпа кайнă май героиня çынсемпе [illegible]
çĕ хуçаланнă пирки пурнăçĕ çапла телейсĕр [illegible]
нине ăнланса çитет.

«Нарспи» поэмăн жанр тытăмĕпе унта [illegible]
ласа кăтартас тĕлĕшĕнчи принципсене [illegible]
тесен, çак чаплă произведенин сюжет [illegible]
трагедилĕхе палăртса çитерни питĕ кирлĕ. [illegible]
дилĕх поэмăн иккĕмĕш сыпăкĕнчех, [illegible]
Хушăлкари пуян çураçни тата чухăн Сетнер[illegible]
нĕпе юратакан хĕр куççуль тăкса хуйхăрни [illegible]
сенех, аталанма пуçлать. Пĕр-пĕрне [illegible]
çулĕ çине мулпа пуянлăхăн çăткăн тĕнчи [illegible]
хăрушă хӳме тухса тăрать. Сюжетăн мал[illegible]
вĕнчи трагедилле конфликт паллисем — [illegible]
Сетнерĕн сирсе сирĕлми йывăр хуйхи-су[illegible]
хăйсене хирĕç тăракан кивĕ тĕнче вăйĕсем[illegible]
йĕркисене хирĕç кĕрешни — вăйланнăçем [illegible]
пыраççĕ. Нарспипе Сетнер чун-чĕрери чи [illegible]
йăм — кăварлă юрату ыйтнипе пурăнас[illegible]
та хăйсен ĕмĕтне чăн килтерес тесе, ăна пур[illegible]
ли çула нимле йывăрлăха пăхмасăр хăйсем [illegible]
илеççĕ. Вĕсем кивĕ тĕнчен хытса ларнă [illegible]
рĕç тăраççĕ, пурнăçăн питех те йывăр [illegible]
кирлĕ пек татса пама тăрăшаççĕ, анчах [illegible]
çинче пысăкран-пысăк чăрмавсем сике-сик[illegible]
Нарспипе Сетнер çав вăхăтри тĕрĕсмарл[illegible]
решсе вилеççĕ, анчах хăйсен хăюллă ĕçĕсем[illegible]
нехи киревсĕр йăла-йĕркесене кисретсе [illegible]
валли çул хываççĕ. Нарспипе Сетнерĕн пӳ[illegible]
çав вăхăтра пурăннă çынсен куçĕсене уçнă, [illegible]
ырăпа усал, чăнлăхпа суя-ултав çинчен шух[illegible]

К. Иванов поэмăра пулса иртекен мĕнпур [illegible]
пĕр шухăша çирĕплетет: этемлĕхе ялан [illegible]
çĕ-хĕррисĕр трагедисем пăчланччăр тесен, [illegible]
па общество хушшинче гармониллĕ пĕрлĕ[illegible]
хĕрарăм хушшинче пĕртанлăх кирлĕ, анчах [illegible]
те классăр общество условийĕсенче çеç пурн[illegible]
тараççĕ. Çапла вара поэт çынсем хушшинче [illegible]
çук *обществăра этем трагедилле лару-тăрура* [illegible]
сăлтавĕсене витĕмлĕн те сăнарлăн уçса парать, [illegible]
хăтĕнчи малта пыракан эстетикăллă шухăша [illegible]

...ăл, ун чухнехи вырăс писателĕсен
...емпе обществăн гармонилле пĕр-
...ламаллине, уншăн мĕн тумаллине

...лă эпослă произведени пулнă май,
...ене те пăхса тухни кирлĕ. Поэмăн
... лирикăллă çаврăмсем пысăк вырăн
...лăхĕн тата произведенири герой-
...ен енчен сывăх çыхăннă. Çав çаврăм-
...лă эстетикăллă системинчи пĕлтерĕш-
...етĕн илемлĕх меслечĕн ыйтăвĕ пир-
...мере пăхма май парать, мĕншĕн те-
...ĕн чи вăйлă произведенийĕ-çке-ха!
...лă çаврăмсем композицин специфи-
... тăраççĕ: вĕсенче автор хăй сăнласа
... героисем çине мĕнле пăхни тата
...рех шухăшлани лайăх палăрать.
... хуçа пулса тăракан этемĕн
... çирĕплетекен лирикăллă çаврăмсем
... пулнă:
...ĕлĕпе аслă та хăватлă: вăл ун чух-
... пуçламăшĕнчех, «иккĕмĕш çутçанта-
...сем çинче те, тинĕссемпе океансен-
...лă паракан хăватлă машинăсем шут-
... çав хушăрах тĕнче хуçи — пурин-
... хăй тапхăрĕнчи пурнăçран килекен
...ать, çавна пулах:

Ан...ах вăйлă этем те
Хă... тĕнчине пăхăнать.
Ун...апала эрехех
Çы...нна ăсран кăларать.

...ать К. Иванов этемĕн социаллă пур-
...çлăхе. Шăпах ĕнтĕ çав пурне те çăт-
... хапсăнни Нарспипе Сетнер асапĕпе
...и сăлтавĕ пулса тăнă. Кунта поэт
...че тенĕ пек, этемре мĕн ырри-ла-
... хупласа хуракан çăткăнлăха — укçа-
...ăн выçлăхланнине пĕтерме, чарса
... çинчен калать.
...и сыпăкĕнче К. Иванов уяв ĕçки-çи-
...нет,— акана тухма вăхăт çитнĕ.

...тĕ, ÿсĕр чăвашсем,
Ур...ăр çине тăрăр-ха!
...ешĕлех çÿл тусем,
Шыв та чакнă çырмара.
Эй, пиччесем, тăрăр-ха,
Ур...лă-пирлĕ пăхăр-ха,
Ака пуçне тÿрлетес,
Ур...апуна тирпейлес;
Сивĕ шывпа çăвăнсан,
Питне-куçне тĕс кĕтĕр;
Ав...антарах апатлан,
Ака тума вăй кĕтĕр.
Кÿлес ĕнтĕ лашана,
Тухса каяс акана.

... ăшшипе тăрăхласа çырнă çак лирикăллă
... ĕçхалăхне кăмăллăн ырă суннине кăтартса
... çанталăклă кунсемпе усă курса юлма
... мар-çке-ха ваттисем: «Çурхи кун çул-
...рать», тесе каланă. Çав лирикăллă çав-
... пирĕн куç умне лайăх канаш паракан ăслă
... тăрать. Тепĕр енчен тата, вăл хресчен-
... пурнăç юхăмĕнчен уйăракан уяв вăрах
... килĕштермест те. «Мухмăр иртсе ка-
... те вăл чунне ыраттарса çапла хушса ху-
... суха та çитет, чăваш çаплах урăлмасть».
... çав поэт ĕçкĕ-çикĕпе иртĕхнисене йывăр

чир вырăнне хурать, çакна укçа-тенкĕшĕн хыпăннипе пĕр пекех усал курать.

Поэма вĕçĕнче К. Иванов хăй çырса кăтартнă пурнăçа пĕтĕмĕшле хак паракан анлă лирикăллă çаврăм тăвать. Çакă автор позицине ăнланма питех те кирлине шута хурса, çав йĕркесене пĕтĕмпех илсе кăтартатпăр:

Хĕвел анчĕ, каç пулчĕ,
Чăваш çынни çывăрать.
Хĕвел тухрĕ, çутăлчĕ,
Чăваш ĕçе тытăнать.
Анчах пирĕн Нарспишĕн
Ĕмĕрлĕхе каç пулчĕ.
Ĕмĕр тĕттĕм тупăкра
Хуйхи-суйхи татăлчĕ.

* * *

Çапла иртрĕ пурăнăç,
Пуçĕ пĕтрĕ çамрăклах,
Ашшĕ-амăш ухмахран
Пĕтрĕ хуйхă-суйхăпах.
Курчĕ çутă тĕнчене
Пÿлĕх-турă пÿрнипе,
Ÿсрĕ, пулчĕ сарă хĕр
Атте-анне пăхнипе.
Пÿлĕх-туррăн кăмăлĕ
Аслă турĕ хăй хĕрне.
Атте-анне ирĕкĕ
Çирĕ сарă хĕр пуçне.
Выртрĕ хĕсĕк тупăка,
Ячĕ юлчĕ ял çинче.
Ун хурлăхлă юррисем
Юлчĕç çынсен асĕнче.
Халь те пулин Силпире
Асăнаççĕ мĕскĕне.
Ялан, çумăр çумасан,
Шыв сапаççĕ тăприне.

Çапла вĕçленет поэма. Ку лирикăллă çаврăм нумай пĕлтерĕшлĕ. Поэт Нарспин пĕтĕм пурнăç çулне кĕскен йĕрлесе тухать — унăн ытарайми илемĕ, çутă чунĕпе ырă кăмăлĕ, ăна трагедилле вилĕм патне илсе çитернĕ, сăлтавсем çинчен калать. Кунпа пĕрлех çак лирикăллă çаврăмра чечек пек илемлĕ хĕрĕн шăпи çине халăх мĕнлерех пăхнине те аван кăтартса панă: ăна манмаççĕ, вăл хунă юрăсем те манăçа тухман, вĕсене астăваççĕ, юрлаççĕ. Çав хушăрах поэт çăткăнлăх тĕнчине те халăхăн тĕрĕс те хаяр сучĕ умне тăратать. Çак çаврăм вулакан чун-чĕринче ним айăпсăр асапланнă, вăхăтсăр çĕре кĕнĕ, историлле урăх условисенче пурте пĕлекен паллă çын пулма та пултарнă, чăннипех те ĕçчен, ăслă та çепĕç чунлă хĕрарăма шеллес туйăм та çуратать. Вăлах, çав лирикăллă çаврăм, пире иртнĕ саманари хăрушă вăхăтсем çинчен шухăшлаттарать, нумай-нумай социаллă трагедисене тĕпĕ-йĕрĕпе пĕтерсе хунă, хĕрарăма ăстăнпа пултарулăх енчен аталанма пур майсем те туса панă пирĕн хальхи пурнăçа тĕрĕс хаклама вĕрентет. Апла пулсан, «Нарспи» поэма паянхи кун та идеологиллĕ кĕрешÿн малти ретĕнче.

К. Иванов произведенийĕсем вилĕмсĕр. Çав вилĕмсĕрлĕх — вĕсен пуян та илемлĕ содержанине реализм меслечĕпе, чăннипех те пысăк ăсталăхпа уçса панинче, пурнăç чăнлăхĕ хăватлăн тапса тăнинче. Кунпа пĕрлех аслă поэт хăйĕн пĕтĕм пултарулăхĕпе этем обществи аталанăвĕнче тĕп фактор пулса тăракан, нихçан та кивелмен, ĕмĕр пурăнакан пахалăхсене кăтартса панипе те вилĕмсĕр.